

כתרי תורה

לק"י • פרשיות זאת חקת וירא בלק ה'תש"פ ב'של"א • גליון י'
הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
רבי שלמה ב"ר שלום מנצורה זלה"ה
מרבני צנעא - ו' תמוז תרי"ט
רבי סעדיה ב"ר סעדיה בוטה זלה"ה
מח"ס לקח טוב - ז' תמוז תע"ר
רבי יוסף ב"ר רצון רצון זלה"ה
מח"ס מי מנוחות ועוד - ז' תמוז תשנ"ט

לרפואת הגאון הרב חיים מימון ב"ר שלמה נהרי שליט"א
והרב חזקיהו אליהו בן תורית שליט"א בתוך שאר חולי ישראל

כתר של"א"ש

במה אכף לאהי מרום, שזיכני ברוב חסדו להגות בתורתו הקדושה ולחדש בה (ודבר חדש ראיתי בהעתק שני לפרק שיש דאבות אות יג, ולעולם תהא מוסיף על תורתך חדש בכל יום, שאין אתה בן חורין ליבטל ממנה) ולהעלותם עלי גליון זה עשרה פעמים, ולא עוד אלא שזיכני להיות נטפל לרבותינו מצוקי ארץ נע"ג להתעמק בתורתם ולהגיש מהם פנינים יקרות ואבנים מאירות ללומדי התורה למען ישוטטו בה ללמוד וללמד, וכאן מקום אתי להודיע כי דבר פשוט שיותר ממה שקראתי לפניכם יש כאן ולא חיסרתי מתורת רבותי אלא כמלקק מן הים, אשרי אנוש יחזיק בס, ומאיתו אשאלה כה יתן לי כח וכה יוסיף ללמוד וללמד לשמור ולעשות את כל דברי התורה הזאת שהנחילוננו ורבותינו נע"ג.

זאת חקת התורה (יט, ב) בקיץ המזבזב תמה כמוהר"ח כסאר זלה"ה אחר שאנו עוסקים בדיני פרה אדומה היה לו לכתוב זאת חקת הפרה. ולמד מכך כי רצון השי"ת שנקיים את כל המצוות אף במקום שנתפרש טעמן, דרך חוקה וגזירה. וביאור העניין בב' אופנים, האחד 'שכשעושה האדם המצוה דרך חוקה ניכר שעושה אותה מאהבת ה' ומיראתו לא לשום דבר שבעולם' כי כשפועל גם ללא הבנת העניין הרי בהכרח שכל פעולתו היא רק מכח המצווה, שהרי הוא עצמו לא הוכרח מהגיונו לעשות כן, ונמצא עושה המצות לשמן. ועוד טעם נמצא בהמשך דבריו 'שלא יתחכם האדם יותר מידי ויחקור אחר טעמי המצוות, לפי שבסוף מחמת סכלותו שחושב שהוא מדקדק, יבוא לידי טעות וכפירה רח"ל. וזהו כי אם ירגיל עצמו להבין טעמי המצוות, אזי כשלא ישיג כוונת השי"ת לפי דעתו, יחלש חשקו ומרצו בעשותה, או אף יבוא חלילה לבארה באופן אחר מכוונת השי"ת, לכן ילך באמונה פשוטה אחר ציווי יתברך, ולא יכשל בקיומה ח"ו. שבת שלום.

כ"ד ידידכם, אביחי שרעבי

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומיסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' שמו"ת למי שקרא השבת חקת בלק ונמצא בשבת הבאה במקום שקורין בלק [א] מי שקרא שניים מקרא ואחד תרגום של פרשיות חוקת ובלק כפי מנהגנו, ובשבת הבאה יצטרך לשהות במקום שקוראים פרשת בלק (כגון בחור בישיבה או אורח בשבת חתן), אינו צריך לקרוא שוב שמו"ת של בלק, ואף שבקריאת שמו"ת היחיד נגרר אחר קריאת הציבור עמם ישהה באותה שבת (ש"ת אורן שלחמים ח"א סימן י"א) וכמו בן ארץ ישראל הנמצא בחו"ל ביו"ט שני שחל בשבת ושם קוראים מעניין יו"ט ובאר"י קוראים פרשת השבוע, שלא יקרא שמו"ת כבני אר"י (החיד"א במראית עין בליקוטים שבסוף סימן כ' אות ד'), מ"מ הנה פסק השו"ע (סימן רפ"ה סעיף ז') לעניין קריאת שמו"ת במועדים שאין צריך, והטעם מפני שכבר קראם בקריאת שמו"ת מידי שבת בשבתו (ש"ת בצל החכמה ח"א סימן ט' אות ו'), מעתה גם לנדון דידן שכבר קרא שמו"ת של פרשת בלק, פשיטא שכבר יצא ידי חובתו ואין לו לחזור ולקרוא, וכן הוראת מרן הגר"י רצאבי שליט"א.

הקיא בסמוך לאכילתו אם יברך ברכת המזון

[ב] מי שאכל סעודתו ותיכף אחר אכילתו הקיא כל מאכלו, ועתה שואל האם צריך לברך ברכת המזון או שמא כיון שלא נתעכל המזון במעיו אף שנהנה החיך פטור הוא מלברך. הנה כתב החזו"א (אור"ח סימן כ"ח ס"ק ד') כי בני ישראל במדבר היו צריכים לברך ברכת המזון על המזן תיכף אחר אכילה, כיון שמיד נבלע בגופם בלא עיכול. הרי, שחייב הברכה הוא על האכילה אף שאין בה עיכול וא"כ ה"ה מי שהקיא שיש לו לברך על האכילה. מאידך יש לומר שזה שהקיא אינו שבע כלל משא"כ אוכלי המזן הנהנה גופם מן האכילה (פסקי תשובות סימן קפ"ד הערה 32). ואכן כתבו האחרונים בפשיטות שהמקיא מאכלו פטור מברכה מ"ו (ש"ת תורה לשמה סימן קכ"ה, שבט הלוי ח"א סימן ר"ה בהערות לסימן ר"ח). אמנם למעשה נראה דכיון שלא ידוע אם הקיא הכל ופעמים לאחר מכן מרגיש עדיין הרגשת שובע, לכן מספק ישמע את הברכה מאחר או שיברך בהרהור, וכן הוראת מרן הגר"י רצאבי שליט"א.

חלוקת ברכות הנשואין לכמה בני אדם

[ג] מה שנוהגים היום לחלק את ברכות הנשואין לכמה אנשים, לא נהגו כן בעבר וכן בגמרא פשוט שאחד מברך הכל (כתובות ה. רב אשי וכו' יומא קמא בריך כולהו). ובשנת תרצ"ב (בערך) וכתב הגאון ר' שלמה ורטהיימר זצ"ל (ש"ת שאלת שלמה סימן ט"ז) על מנהג חלוקת הברכות לכמה רבנים 'הוא זר בעיני כי לא ראיתי כזאת מימי'. גם הגרי"ז מבריסק הקפיד שאחד יברך את כל הברכות (שביבי אש להגרש"א שטן שליט"א, חופה וקידושין סימן י"ב אות ג'). וטעם המקפידים שלא לחלק הברכות, מפני שיש ביניהם ברכה הסמוכה לחברתה, וצריך להסמיכם ע"י אחד שיברכם (ש"ת הר צבי אור"ח א' סימן מ"ד). אכן מנהג חלוקת הברכות כבר התחילו בו לפני כמאתיים שנה, שאחד מקרובי החתן בירך שש ברכות ראשונות ואחד מקרובי הכלה בירך ברכת אשר ברא (עצי ארזים סימן ס"ב ס"ק א') ולמעשה דעת מרן שליט"א (שע"ה נישואין סימן ר"ז סעיפים ס"א-ס"ה) שאף על פי שיותר טוב שאחד יאמר את כל הברכות, אין ראוי לבטל את המנהג שנתפשט עתה לחלקן לכמה רבנים, מפני שיש בזה כבוד התורה (וצ"ע על אלו שמכבדים קרוביהם אף שאינם ת"ח). ואין לחוש כ"כ לברכה הסמוכה לחברתה, כי העניין בזה שחכמים תקנו את מטבע הברכה הסמוכה שאינה פותחת בברוך, ואחר שתקנו כן, אינו מעכב לברכה לבדה באותו מטבע שתיקנוה (כסף משנה פ"א ה"ח מהלכות ק"ש). ומ"מ כתב באגרות משה (אהע"ו ח"א סימן צ"ד) דכיון שלכתחילה ראוי שתהיה סמוכה לחברתה, ראוי שהמברכים ברכת שוש תשיש ושמת תשמח יכוונו לשמוע את הברכות הקודמות להן. ובעניין זה נשאל מרן שליט"א מה הדין אם שכחו לברך אחת הברכות שאינם פותחות בברוך, האם כשישלימו ברכה זו לאחר זמן יפתחו בברוך. והשיב, דפשוט הוא שאין צריך לפתוח בברוך כיון דאזלינן בתר עיקר תקנתן וכנ"ל (קובץ דברי חפץ גליון ד' עמוד צ"ד).

כוחן של כשפים במשנת רבותינו

כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל (כז, כח)

מחלוקת הראשונים אם יש כח בכשפים לפעול

א] שמועה זו עמוקה וצריך להלך בה בזהירות גדולה, ולא באתי לומר מה אסור ומה מותר (כיעוי כ"ז בארוכה בשו"ע סי' קע"ט ובמה שהעלה בשע"ה סי' קמ"ח) מה ראוי לעשות וממה לזיזר אף בדברים המותרים (עי' ספר חסידים ר"ה ובשע"ה שם סעיף י"ד), אלא לברר בראשי פרקים אם כח נתן השי"ת בכשפים לפעול או שמא אחיזת עינים בעלמא הן. כתב רבינו הרמב"ם (פ"א מע"ז הי"א) אחר שהעלה כל דיני מעונן מנחש ומכשף ודברים האלו כולן שקר וכזב וכו' ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים להמשך בהבלים אלו ולא להעלות על לב שיש תועלת בהן שנא' כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל וכו' אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה אלא תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן ומפני זה אמרה תורה כשהזירה על כל אלו ההבלים תמים תהיה עם ה' אלהיך. ע"כ (וכ"כ במו"נ ח"ג פרק ל"ו). **אכן כפי שכבר כתב הגר"א (סי' קע"ט סקי"ג) כל הבאים אחריו חלקו עליו שהרי הרבה לחשים אמרו בגמרא, והוא נמשך אחר הפלוסופיא וכו' (ומה שהזכיר שם ממקרא מלא שמות ז', יב ויהיו לתנינים, הרי שהמקלות נהפכו לתנינים בכחן של חרטומים. כ"ה בזה"ק ח"ב כה, א. **אכן כבר מצינו לרס"ג בתפסיר** שביאר שהחרטומים היו אחוזי עיניים ולכך פירש ויהיו לתנינים כתנינים ולא ממש, עיי"ש בנהו שלום. אבשר). **וביאר העניין מצינו להר"ן** (בדרשותיו סוף דרוש י"ב) כי מעשי כשפים אינם נעשים ע"י הפועל אלא ע"י מלאכי חבלה (כמ"ש רש"י בסנהדרין שם ד"ה בלהטיהם), אלא שע"י מעשי הכשפים יוכנו הגופים התחתונים לקבל רושם ושפע מצד מלאכי החבלה, וזהו נגד רצונו יתברך כי הש"י ברא עולמו שהמשפיעים טוב ישפיעו תמיד והמשפיעים רע לא ישפיעו אלא כאשר ירצה לצורך השעה. ע"ש בארוכה. **והחלוקים על הרמב"ם** המה **הרשב"א** (שו"ת ח"א סי' תי"ג שהרבה ראיות דלא כהרמב"ם) ו**הרמב"ן** (עדה"ת דברים יח, ט) ושם ביאר טעם האיסור כדי שיונח לעולם לטבעו ולמנהגו הפשוט שזהו חפץ בוראו. **והחינוך** (מצוה ס"ב) ושם הוסיף כי הכשפים אינו מכחישים גזירת מעלה ח"ו, לפי שהב"ה גזר כן מתחילת הבריאה שיהיה כח בכשפים לפעול אלא שזה מכחיש את כח הממונים עליהם שהם פמליא של מעלה. **וכן כתב הרדב"ז** (ח"ה סו"ס אלף תרצ"ה) אבל האמת הוא שיש מעשה כשפים ומעשה שדים ומעשה אחיזת עינים בפועל שאם לא כן לא היה הכתוב מחייב מיתה למכשף וכו' וכ"כ בח"ג (סי' תתמ"ח) ואל תחשדני מפני שכתבתי לשון המאירי שאני ממכחיש מציאות השדים, כי אני מאמין בכל דברי חז"ל, אפילו שיחה קלה שלהם כ"ש שהכתובים מורים פשטיהם על מציאותם וכו', ועיי"ש שסיים **בדעת הרמב"ם** דאפילו לדבריו נראה שיש מעשה חרטומים אלא שמתחבר אליו קלות התנועה בידים. ועיי' בדרך חקיק (פ"ט סעיף ז) שהאריך בכ"ז.**

ביאר חדש בדעת הרמב"ם

ב] ובקיץ המזבח העיר כאן (וכ"ה בשם טוב סוף פ"א מע"ז) דהלא אמרו בגמרא (סנהדרין סו, ב וכעיי"ז בחולין ז, ב) אמר רבי יוחנן למה נקרא שמן כשפים שמכחישים פמליא שלמעלה, דמשמע שאינם דברי כזב (וכן פירש"י שם, שעל מי שנגזר לחיות הן ממותין. אבשר). **ותירץ** שלפי מחשבת הכסילים כן הוא, אבל לפי האמת אין יכולין לעשות דבר אלא הכל בגזרת עליון. **והביא ראיה** דאין כח בכשפים מדאמר לה רבי חנינא לההיא כשפנית, אי מסתייעת זילי עבדי אין עוד מלבדו כתיב ופירש"י שם אם חפץ בי המקום לא תוכלי להרע לי, ואם תוכלי מאתו יצא ואני מקבלן. שמע מינה שבאמת אין בהם כח אלא מאתו יצא. **ויל"ע** דבגמ' שם פריך היאך לא חשש רבי חנינא והרי מכחישים פמליא ש"מ, ומשני שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה, ופירש"י ומסרי נפשי משמיא לאצוליי, ועל זה סמך באמרו אין עוד מלבדו, שאין בהן כח לפני גזרתו שאין כח מלבדו, וכיון שהוא צדיק משמים יגנו בעדו (ועיי' נפח"ח שער ג' פ"ב שלא סמך ר"ח על צדקותו אלא דבק עצמו בהשי"ת וממילא אינם כוחות הטומאה יכולים לפעול בו), ואם אין בהן כח כלל מה צריך לזכותו של ר"ח. **שו"ר** שכן הקשה הר"ן (בדרושו סוף דרוש ד' ודרוש י"ב). **ולי עני נראה** כי בוודאי ידע הרמב"ם מכל הכוחות הללו שיש בהן ממש, **וכן משמע מדברי נכדו רבי יהושע הנגיד** (בתשובותיו כאן) אלא שסבר כי אומנות הכישוף כבר עברה מן העולם, ולכך העושה אותה חייב סקילה לעומת המדמה שהוא מכשף שפטור אבל אסור, ע"ש. **וכל דבריו לא באו** אלא להרחיק ההמון מהם, כי האמת מי שתדבק נפשו בכח העליון, לא יוכלו להשפיע עליו וכדברי הנפח"ח. **וזכיתי בס"ד ומצאתי בשו"ת החיים והשלום** (סי' י"ט) שאל השואל מה כוונת הרמב"ם ז"ל במ"ש במורה שאין מציאות של שדים, וכן מה שמתנגד לקמיעים, ולכאורה זה נגד חז"ל שהרי התלמוד והמדרשים מלאין מזה. תשובה הכוונה בזה להרחיק בנ"א במה שעושים דברים אלו עיקר כתב בן, לקיים מה שנאמר תמים תהיה וגו' וכמו שהערתני ע"ז בהלכות ע"ז (נראה כוונתו למ"ש בה"ה ולא למ"ש בהט"ז וצ"ע).

שיטת רבותינו חכמי תימן

ג] הדבר ידוע כי אף שענדו אבותינו חכמי תימן את הרמב"ם כעטרה לראשם, לא קבלו דעתו בזה (עי' משנת מהרי"ץ פ"ג), ובספריהם אף הראשונים כמדרכי הגדול ואור האפילה נמצא מעניני לחשים וכיו"ב. **וכן תמה עליו מהר"ז הרופא** (הר"ד בעיני יצחק סי' קמ"ח אות נ"ח) ממה שאמרו חז"ל (חגיגה ד, ב) במעשה דשאלו ובעלת האוב, הרי שיש בהן ממש. **וראיתי להביא כמה מדבריהם בזה, ראשית, מצינו למהרי"ץ בע"ח** (מהדו"ב בברכת גאל ישראל בערבית) לחירות עולם שאלו נתעכבו ישראל אפילו רגע אחד היו ח"ו נשקעים בטומאה ולא היתה להם עוד יציאה עולמית, שלכך נקראת כשפים שמכחישים פמליא של מעלה, ע"ש. **וכן הביא מרן שליט"א** (מאמר יושב תהילות ישראל שבתהלים תורת אבות עמ' ל"ז) מ"ש מהרי"ץ כי בעת עצירת גשמים נתפללו זעשו היתר כשפים, אף שלדעתי אין לחוש, כי אין עוד מלבדו כתיב' (ויל"ע אי ס"ל כהרמב"ם, הרי חשש איסור יש בזה ואיך הרשה שיעשו כן הקהל כולם, וצ"ל דכוונתו שאין צורך לכך וכדברי הנפח"ח הנז') **וענין התר כשפים הובא** שם מכמה מחכמי תימן, ע"ש. **וכן מו"ז כמוהר"ח קורח זלה"ה** היה רגיל בעת שמתקבצים הקהל לעצרת תפילה לומר התר כשפים (חשגמ"ת עמ' שנ"ד). **וכן הביא מהר"י גיספאן זלה"ה** (מנחת יהודה עה"פ מכשפה לא תחיה שמות כב, יז) כמה מיני סגולות לביטול כשפים. **וכן הביא מהר"ש בדיחי זלה"ה** (עולת שלמה במדבר לב, לב) מספר נחל קדומים פסוקים המועילים לבטל כשפים. **וכן סידר מהר"א חאזי זלה"ה** (בביאורו חק יעקב על מנורת המאור פרק ע"ה) **וסיים שם**, וזאת העצה לכל ישראל ולכל בת ישראל להרחיק עצמן מן הכישוף בכל מיני הרחקות שבעולם וכו' לפי שהקב"ה בכבודו מתפאר בישראל עמו ונחלתו, כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל'.

כתר שם טוב - מדרכי רבותינו

כמוהר"ר סעיד בכמהר"ר סעיד בוטא למשפחת פתיחי זלה"ה שהגה בתורה מנעוריו ונסמך עוד בצעירותו, זכה ושימש כרבה של קהילת אלגבר שבערי צעפאן מחבר ספר **ילקח טוב** הלכות שחיטה להרמב"ם עם ביאור סביב להם לכול מתורת חכמי תימן ומכללם מספר זבח תורה למהרי"ץ נע"ג ומנהגי ק"ק צנעא וכן ספר שערי קדושה למהרי"ץ עם ביאור לקח טוב. **וכן דיני נישואין** כתובות וגיטין מילה ועוד עם ביאור ופרטי דינים ובקשות אל סדר אלפא ביתא לכמהר"ר יחיא עזריא זלה"ה עם ביאור י"ל במהדורת צילום כת"י ע"י הרב שלמה ב"ר שלום מרחבי, ירושלים תשכ"ח. **בהקדמתו לספרו** **כותב** 'נכספה וגם כלתה נפשי להסתופף בצילם של חכמים וכו' אבל מה אעשה וטלטלונני עוני וטלטלה המביאה לידי בטלה בלי רפאות תעלה, למלתא דתליא במזלא, כי אם אמרת אספרה אחת מני אלף הצרות הצרות נפלאות ותלאות הנמצאות אחת אל אחת חוברות אתי, לאה עתי לאטי ואין מקום אתי, בתולדותיו שכתב בנו בסוף הספר מבוארים מעט מתלאותיו יעו"ש. שקד על חינוך ילדיו ואף קודם פטירתו טרח להביא להם מלמד אל הבית שלא ישארו בלי לימוד תורה. הוא ורעייתו הצדקנית קיימו מצוות הכנסת אורחים בצורה מופלאה ביתם שהיה על אם הדרך קיבל לתוכו כל אורח שעבר ובא לסעוד את ליבו, וברבות הימים אף גידל בביתו את יתומי אחיו שנפטר בצעירותו, וכל זה על אף שהוא עצמו חי בדוחק ובצער והתפרנס רק ממלאכת הנפחות. שם הובא גם **מעשה** שהעלילו עליו בעדי שקר שכיף את בנו של אחד מערבי הארץ, ונלקחו ממנו ספרי רפואה שהיו תח"י ולבסוף הרשיעו השופט בדינו, מייד נדר שמן למאור לג' בתי כנסיות לשבע שבתות וילדיו נעמדו לקרות ממור ק"ט שבתהלים בדמעות שלישי והב"ה שמע תפילתם והראם נפלאותיו, הלך לאימאם ששמע כל המעשה חן אותו ויצא זכאי בדינו שאין עליו שום אשמה, אך הגוי שהעליל עליו, נענש בידי שמים וטבע בבאר עמוקה ולא זאת אלא שזאת בנו יצאה מדעתה והיתה מחרפת ומגדפת אותם ואומרת להם 'אתם אשמים ביהודי הוא לא עשה כלום והבאתם עליו עדים גנבים עדי שקר וכו' אוי לכם מיום הדין הגדול, כבר מכינים לכם בגיהנם עצים הרבה, עיי"ש כל המעשה באורך. ובמה נענשו הרשעים שהחזיקו את הספרים אצלם. יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם.